

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בא תשפ"ד¹

(בתוספת ובהרחבת הדברים על פי שיחות משנים שעברו)

מכת בכורות ושמירת הזמן בעבודת ה'

"ועֲבַרְתִּי - כמלך העובר ממקום למקום, ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין".

לכאורה, דברי רש"י סותרים מרישא לסיפא: "כמלך העובר ממקום למקום" - משמע שלקו בזה אחר זה, תחילה במקום זה ואח"כ במקום זה. ואילו "ברגע אחד כולם לוקים" - משמע שכולם לקו בבת אחת!

תירץ המהרי"ל דיסקין זצ"ל, שאין כאן סתירה. כולם לקו ברגע אחד! באיזה רגע? - בחצות הלילה! אבל חצות הלילה אינו חל באותו זמן בכל ארץ מצרים. כל מקום וחצות הלילה שלו. ממילא מוכרח להיות, שהקב"ה עבר כביכול ממקום למקום², ובכל מקום הכה את הבכורות בחצות הלילה של אותו מקום. אבל כולם לקו ברגע אחד - ברגע של חצות הלילה.

לפי זה אפשר להסביר קושי בפסוק. הפסוק אומר, "וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה, הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם, כִּי אֵין בַּיַּת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת" (שם, ל). וקשה: הרי למה קם פרעה באמצע הלילה? - בגלל הצעקה הגדולה שהיתה במצרים. אם כן, הסדר בפסוק היה צריך להיות הפוך: "וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם, וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכו'".

אבל לפי מה שהסביר המהרי"ל דיסקין הפסוק מיושב. כשהיתה צעקה בבית פרעה, שמחמתה התעורר פרעה משנתו, עדין לא היתה צעקה בכל ארץ מצרים, כי היו מקומות שעוד לא הגיעה לשם המכה. לכן, תחילה "וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ... וְכָל עֲבָדָיו", כשהמכה הגיעה לאזור שלו, ורק אח"כ קמו "כָּל מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם" כולה.

[ויש לפרש את הפסוק גם בדרך נוספת, על פי דברי הזוהר הקדוש (שמות דף מה ע"א). הזוהר אומר, כשפרעה קם ממטתו, הוא לא רץ מיד אל משה ואהרן לומר להם "קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), אלא היה לו משהו דחוף יותר לעשות קודם. מה היה דחוף לו יותר? - כשהוא רואה את כל הבכורות שבביתו מתים, הוא נוטל חרב והורג את כל השרים והיועצים שיעצו לו שלא לשלח את בני ישראל ממצרים. ואומר הזוהר, שזהו מה שנאמר "וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה". היינו, שקם להרוג ולהשחית בבני עמו, כשם שהקב"ה עבר באותו לילה להרוג ולהשחית במצרים.

ממילא יש לומר, שלכן נאמר תחילה "וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה", ורק אח"כ "וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם". כי אחרי שקם פרעה ועשה מה שעשה, נהיתה צעקה עוד יותר גדולה במצרים, שמשפחות היועצים צועקות על כך שפרעה הורג את יועציו].

על כל פנים, מכת בכורות היתה בדיוק בחצות הלילה בכל ארץ מצרים. הקב"ה דקדק שהמכה תבוא

הודאה מיוחדת על הצלת ישראל במכת בכורות

התורה אומרת על קרבן פסח: "וַאֲמַרְתֶּם, זָבַח פֶּסַח הוּא לַה', אֲשֶׁר פֶּסַח עַל פְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת פְּתִינֵי הַצֵּיל" (שמות יב, כז). כלומר, קרבן פסח בא כקרבן תודה על הצלת בני ישראל ממכת בכורות, שפסח ה' על בתי בני ישראל ולא הכה אותם. המצרים לקו, וישראל ניצל. ניש אומרים, שמטעם זה נהגו להניח שלש מצות על שולחן הסדר, ולא שתיים כבכל שבת ויו"ט, כי הן מכוונות כנגד שלשה מיני מצה שבלחמי תודה - חלות ריקין ורבוכה (עי' רש"י ויקרא ז, יב). הפסח כנגד גוף התודה, והמצות כנגד לחמי התודה, שלש מצות כנגד שלשה מיני מצה שבלחמי קרבן תודה (מרדכי פסחים קיד ב, סדר של פסח).

למה דוקא על ההצלה ממכת בכורות צריך להביא קרבן? והרי מכל המכות ניצלו ישראל, לא רק ממכת בכורות.

חושבני שהטעם לזה הוא, כי במכות האחרות לא נדרשה הצלה מיוחדת לבני ישראל. הפסוק אומר, "בְּאֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בְּרֹד" (שמות ט, כו). כל האזור שגרו בו בני ישראל היה מחוץ לתחום המכה. עד כדי כך, שאפילו מצרי שהיה שם לא הוכה בברד. כך גם בערוב (עי' שם ה, יח) ובשאר המכות. ממילא, לא נדרשה כאן הצלה מיוחדת עבור ישראל. הם פשוט היו מחוץ לתחום המכה.

אבל במכת בכורות לא היה כך. מכת בכורות פגעה גם בארץ גושן. המדרש אומר, כשהמצרים שמעו את דברי משה, "פֹּה אָמַר ה', פְּחַצַּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, וַיִּמַּת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם יא, ד) - "מי שהיה מתירא היה מוליך בכורו אצל ישראל ואומר לו: בבקשה ממך, טול את זה וילין עמך. כיון שהגיע חצי הלילה, הרג הקב"ה כל הבכורות, ואותם שהיו נתונים בבתיהם של ישראל היה הקב"ה פוסע בין ישראל ובין המצרים והיה נוטל נשמתו של מצרי ומניח נשמתו של ישראל, והיה היהודי מתעורר ומוצא את המצרי מת" (שמו"ר יח, ב). נמצא שהיתה כאן הצלה מיוחדת לישראל, שכן במכה זו גם האזור שגרו בו ישראל לא היה מוגן מן המכה, ואפילו הבתים שגרו בהם לא היו מוגנים באופן מוחלט. המכה נכנסה גם לתוך בתי ישראל.

לכן על ההצלה ממכה זו בא קרבן פסח, להודות עליה יותר משאר המכות, כי כאן היתה ההצלה באופן מופלא במיוחד.

מכת בכורות - ברגע אחד לכולם, או לא?

כיצד בדיוק באה מכת בכורות על המצרים? - הקב"ה אומר למשה: "וְעַבְרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" וכו' (שמות יב, יב). מסביר רש"י:

שהיה בכלל הגזירה, וקושי נוסף זה היה שקול כארבע מאות שְׁנֹת שעבוד של הגזרה המקורית⁴.

וביאר הרב מבריסק, ששני תירושים אלו מכוונים כנגד שתי הגזירות הנ"ל: גזירת "גֵר יִהְיֶה וְרָעָף... אֲרַבֵּעַ מְאוֹת שָׁנָה" התקיימה על ידי שהמנין התחיל כבר מלידת יצחק, וגזירת "וְעֶבְדוֹם וְעַנּוּ אִתָּם אֲרַבֵּעַ מְאוֹת שָׁנָה" התקיימה על ידי תוספת בקושי השעבוד⁵.

והנה, שתי הגזרות הללו היו צריכות להתקיים במלואן, ואם אחת היתה נשלמת בעוד שהאחרת לא הושלמה עדיין, לא היו יכולים לצאת ממצרים עד שתושלם גם השניה. מאידך גיסא, אם היו נשארים במצרים עד שתושלם הגזירה השניה, היו סובלים מן הראשונה יותר מארבע מאות שנה. הקב"ה היה צריך אפוא לסדר, ששתי הגזרות תסתיימנה ברגע אחד, כדי שישאל לא ישארו אף רגע אחד מיותר במצרים. זהו שאומרים בהגדה של פסח: "ברוך המקום ברוך הוא... שהקב"ה חישב את הקץ לעשות" וכו'. מהו השבח הגדול בזה, שהקב"ה חישב מתי פלים ארבע מאות שנה מברית בין הבתרים? כל כך קשה למנות ארבע מאות שנה?! אלא השבח הוא על כך, שהקב"ה סידר שקושי השעבוד יהיה בדיוק במשקל כזה, כך ששתי הגזרות תושלמנה ברגע אחד ממש!

הרי שגם כאן רואים, שהנהגת ה' בגזירת השעבוד היתה בדקדוק גדול, לשמור על מסגרת הזמן שנקבעה בגזרה. לא פחות ולא יותר.

דקדוק הזמן על רגע יציאת מצרים

אבל דקדוק הזמן ברגע של יציאת מצרים היה לא רק בענין הנ"ל, "לסדר" ששתי הגזרות תסתיימנה באותו הרגע, אלא גם בענין נוסף, הרבה יותר חשוב מזה.

אנו אומרים בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ" וכו'. כלומר, יציאת מצרים התרחשה במהירות עצומה; בתוך שמונה עשרה דקות - כל צבאות ה' היו מחוץ למצרים. אבל לא זה עיקר הכונה במה שאנו אומרים "שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ". עיקר הכונה בזה הוא, שלא הספיק בצקם הרוחני של אבותינו להחמיץ (הרי חז"ל מכנים את היצר הרע "שאור שבעיסה", שמחמיץ את העיסה, הלא היא הנשמה - ברכות יז, א). ישראל היו שקועים במצרים במ"ט שערי טומאה, ואילו היו נשארים שם עוד רגע אחד, לא היה עוד מקום להוציאם. כבר לא היה נשאר הבדל חלילה, בין ישראל למצרים. אחד הטעמים שנאמרו ל"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה - אני ולא מלאך" הוא, שמלאך לא היה מסוגל כבר להבחין בין יהודי לגוי, רק הקב"ה עוד הבחין ביניהם, והבין שגוי צריך להכות ויהודי לא צריך להכות.

גם לאחר יציאת מצרים, לאחר ששה ימים שישראל הולכים בליווי עמוד אש ועמוד ענן, ביום השביעי, עדין השר של מצרים טוען: מה נשתנו אלו מאלו? (עי' ילק"ש רמז רל"ח), עדין היתה 'הוה אמינא' להטביע חלילה את ישראל יחד עם מצרים בים סוף. אמנם הקב"ה הכריע לא כך, הכריע שיש הבדל בין ישראל למצרים, אבל רואים מכאן עד כמה היו ישראל קרובים להשתקע בטומאת מצרים. ופלטנו מכל

בדיוק בחצות לכל בכור ובכור כפי מקומו. אמנם משה אמר "בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (שמות יא, ד), בערך בחצות, ולא בדיוק, אבל ה' לא אמר כך. ה' אמר למשה "בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (עי' ברכות ג, ב), ומשה הוא זה ששינה ואמר "בַּחֲצוֹת", שמא יטעו איצטגנני פרעה בחישוב זמן חצות, ויאמרו משה בדאי הוא (שם ד, א). אבל האמת היא שה' הכה בדיוק בחצות.

כמה זמן ארכה מכת בכורות בכל מקום שהגיעה

אליו?

ובאמת, לומר שה' הכה את בכורי מצרים "בדיוק בחצות", צריך להבין מה הכונה בזה. הרי לחצות אין משך זמן כלל, וכל כולו אינו אלא נקודה על ציר הזמן המבדילה בין חציו הראשון של הלילה לחציו השני של הלילה, כאשר כל רגעי הזמן שלפני אותה נקודה שייכים לחציו הראשון של הלילה, וכל רגעי הזמן שלאחר אותה נקודה שייכים לחציו השני של הלילה, אבל חצות עצמו - אין לו משך זמן כלל. נולו יצויר שהיה לו משך זמן, היה עלינו לחלק משך זמן זה לשני חלקים שווים, ולתת את החלק הראשון לחציו הראשון של הלילה ואת החלק השני לחציו השני של הלילה, ושוב נותרת נקודת האמצע בלי משך זמן כלל]. וא"כ איך אמר הקב"ה למשה "בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יא, ד-ה)? איך אפשר להמית מישהו, או לעשות כל פעולה אחרת, במשך זמן שארכו הוא 0 רגעים?

ביאר בזה מרן הגר"י מבריסק זצ"ל, שגם מיתה אינה תופסת זמן, ואין שום משך זמן למעבר שבין החיים למוות, אלא כל זמן שחיים - חיים, ועם גמר החיות - זה המוות, ואין שום משך זמן ביניהם. אשר על כן אפשר בהחלט לומר "בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יא, ד-ה). כי עד חצות הם חיו, ואחרי חצות כבר לא חיו, והמיתה עצמה לא תפסה זמן כלל.

הקב"ה חישב את הקץ - מה השבח בזה?

ראינו עד כמה תופס הדקדוק בזמן מקום במכת בכורות, שהיא תחילת יציאת מצרים, שקיבלו אז רשות לצאת, "קומו צאו מתוך עמי" (שם יב, לא).

ענין זה תופס מקום גם בשאר עניני יציאת מצרים. למשל, קיום גזרת "גֵר יִהְיֶה וְרָעָף בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם" וכו' (בראשית טו, יג), היה תוך דקדוק גדול מצדו של הקב"ה על שמירת מסגרת הזמן שנקבעה בגזרה. מרן הגר"י מבריסק זצ"ל הרי ביאר, שגזרה זו כללה באמת שתי גזירות: גזרת גלות - "גֵר יִהְיֶה וְרָעָף", וגזרת שעבוד - "וְעֶבְדוֹם וְעַנּוּ אִתָּם", ושתיהן נקבעו למשך "אֲרַבֵּעַ מְאוֹת שָׁנָה"³ (שם). והנה, למעשה לא היו ישראל במצרים ארבע מאות שנה, אלא רק מאתיים ועשר שנים (רש"י שם). כיצד אפוא התקיים הענין של "אֲרַבֵּעַ מְאוֹת שָׁנָה"? ענו על זה חז"ל בשני אופנים:

א' מְנִין אַרְבַּע מְאוֹת שָׁנָה הַתְּחִיל כְּבָר מְלִידַת יִצְחָק אַבְיָנוּ (רש"י שם),

ב' המצרים הכבידו את עולם על ישראל יותר ממה

להיות כשרים בדיוק ולא בערך, והנוטל אתרוג שהוא כשר רק "בערך" - לא עשה ולא כלום. כך גם בשאר המצוות, וכך גם במצה. אם אכלת כזית בכדי אכילת פרס, יצאת ידי חובה ומגיע לך גן עדן, ואם אכלת מעט פחות מכזית, או שאכלת כזית אבל בזמן שהוא מעט יותר מכדי אכילת פרס - לא יצאת ידי חובה, ולא מגיע לך גן עדן. פחות מהודר - מועיל. אבל "בערך" כשר - לא מועיל. משל למה הדבר דומה? למקרה שמספר הטלפון של מישהו הוא 1234567, ובמקום לחייג כך, תחייג 1234568, שזה "בערך" אותו מספר!... כמובן שלא תשיג את האדם המבוקש, כי לא חייגת בדיוק את המספר הנכון. כך גם בקיום המצוות. צריך לעשות אותן בדיוק כפי שה' רוצה, ול"בערך" - אין ערך.

כך גם בשמירת המצה. אותו בצק, אם אפית אותו רגע לפני שעברו עליו ח"י רגעים - תוכל לקיים בו מצות עשה דאורייתא של אכילת מצה ולזכות בו לחיי עולם הבא. לעומת זאת, אם אפית אותו רגע אחד לאחר מכן - לא מצה יש כאן אלא חמץ, ולא מצנת עשה יש כאן אלא איסור כרת. אמרו בדרך רמז, שחמץ ומצה דומים מאד בכתיבה.

המ"ם והצד"י שווים בשניהם, ההבדל הוא רק בין ח"ית לה"א. מה ההבדל בין ח"ית לה"א - טיפת דיו אחת. אם תוסיף טיפת דיו אחת לה"א של מצה, היא נהיית חמץ. טיפת דיו קטנה משנה ממצה לחמץ. וכך גם באפיה. רגע אחד קטן מבדיל בין מצה לחמץ.

חז"ל דרשו גם, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת (שמות יב, יז) - אל תהי קורא 'אֶת הַמִּצְוֹת', אלא 'אֶת הַמִּצְוֹת'; כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצוות" (עי' רש"י שם). כלומר, באיסור חמץ ובמצנת מצה נרמז היסוד של זריזות בעבודת ה', כפי שכתב הרמח"ל במסילתו לישירים (כפ"ז), שצריך לעשות את המצוות בזריזות⁶. בלי זריזות - אדם עלול לצאת ממסגרת הזמן המוקצבת לעשיית מצוה, ובכך לאבד אותה לחלוטין.

זה חלק מהלימודים הגדולים של פסח ויצאת מצרים, לדעת את חשיבות השמירה המדוקדקת על מסגרת הזמן. יהי רצון שנזכה במהרה שיתקיים בנו הפסוק: "כִּימִי צִאתְךָ מִמִּצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת" (מיכה ז, טו), במהרה בימינו, אמן.

זה, רק מפני שה' נגלה אלינו בחצות הלילה והוציא אותנו ממצרים, ואם היה חלילה מאחר קצת, כבר לא היה מקום להוציאנו ממצרים.

מכאן יש ללמוד, עד כמה עלול כל רגע להיות מכריע. כל תקנת ישראל לגאולה היתה תלויה ברגע אחד. כמעט רגע - והיו נשקעים ישראל ח"ו בטומאת מצרים ללא תקנה, כמו שמתבטא הרמב"ם: "וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר"! (הלכ' ע"ז פ"א ה"ג). אברהם, ואחריו יצחק ויעקב והשבטים הקדושים, בנו בעמל רב עם של מאמינים בה', וברגע קטן היה עלול כל המפעל הנשגב הזה להעקר מן העולם, לולא שלח לנו הקב"ה ברגע האחרון את משה ואת אהרן, להוציא אותנו ממצרים.

לזה רומז איסור חמץ בפסח. עד כמה רגע אחד יכול להחמיץ את הכל. ברגע אחד עלינו מטומאת מצרים למסלול של חמישים יום שהביא אותנו למדרגה של "לא עשה כן לכל גוי", ולמעמד הגדול והנורא ששום עם לא זכה לו, וברגע אחד של איחור והחמצה - יכולנו לאבד את הכל.

עבודת ה' - בשמירה מדוקדקת על מגבלות הזמן

יצאת מצרים היא אחד היסודות המחייבים אותנו בעבודת ה'. אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ועכשיו שהוציא ה' את אבותינו ממצרים, הרי הוא קנה אותנו להיות לו לעבדים, במקום להיות עבדים לפרעה. "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא כה, נה), כדי שנהיה עבדים לו ית'. לכן היתה יציאת מצרים כרוכה בענין של דקדוק בזמן, כי לרמז לנו, שכך גם אנו צריכים לנהוג בעבודתנו. לדקדק בזמן ובכל שאר פרטי המצוות.

דיברתי פעם בבית הכנסת על כך שבלייל הסדר צריך לדקדק לאכול כזית מצה בכדי אכילת פרס, ולא פחות מזה (לא בשיעור המצה, ולא במהירות האכילה). שאל אותי אחד הנוכחים: למה צריך לדקדק כל כך? מה יקרה אם יאכל "בערך" כזית בכדי אכילת פרס? ענית לו, שאם יאכל "בערך" כזית בכדי אכילת פרס, הוא ישב אחרי מאה ועשרים שנה "בערך" בגן עדן!... כי אין "בערך". או שְׁקִימָה את המצה, או שלא קִימָה. תפילין צריכות להיות מרובעות בדיוק, ולא "בערך", וגם צורת האותיות בתוכן צריכה להיות בדיוק כפי הנדרש, ולא "בערך". אם האל"ף היא רק "בערך" אל"ף, והבי"ת רק "בערך" בי"ת - התפילין פסולות לגמרי, ולא רק "בערך". גם סוכה ואתרוג צריכים

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת בא: "למען שתי אתי אלה בקרב" (שמות י, א) ⇔ "ויהי ה' כל בכוור בארץ מצרים" (שם יג, טו).

קשר נוסף: "כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו" (שם י, א) ⇔ "ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו" (שם יג, טו).
קשר נוסף: "למען שתי אתי אלה בקרב... ואת אתי אשר שמתי כם" (שם י, א-ב) ⇔ "ויהי לך לאות על ידך" (שם יג, ט) "ויהי לאות על ידך" (שם יג, טו).

קשר נוסף: "למען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים" (שם י, ב) ⇔ "ויהי כי ישאלך בנך מה זאת, ואתה תאמר לו" (שם יג, טו).
אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" (שם יג, יד).

קשר נוסף: "שלח עמי ויעבדני" (שם י, ג) ⇔ "לכו עבדו את ה' אלהיכם" (שם י, ח) ⇔ "ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה" (שם יג, ה).

קשר נוסף: "כי אם מאן אתה לשלח" (שם י, ד) ⇔ "ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו" (שם יג, טו).

קשר נוסף: "מיום היותם על האדמה עד היום הזה" (שם י, ו) ⇔ "וזכור את היום הזה" (שם יג, ג).

קשר נוסף: "בצאנונו ובקרבנו נלך" (שם י, ט) ⇔ "וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך" (שם יג, ו).

קשר נוסף: "כי חג ה' לנו" (שם י, ט) ⇔ "ויביום השביעי חג לה" (שם יג, ו).

2. ממזרח של מצרים למערבה. שכן כדור הארץ סובב סביב עצמו ממערב למזרח, ולכן השמש נראית לעינינו כאילו היא נעה בכיוון ההפוך - ממזרח למערב. ונמצא, שהזריחה והשקיעה וכל שאר זמני היום - ובהם חצות היום והלילה - מוקדמים יותר במזרח מאשר במערב. ונמצא, שהבכורים שהתגוררו במזרח ארץ מצרים לקו תחילה, ומשם התקדמה המכה והלכה לכיוון מערב. ונמשך זמן המכה היה כ-20 דקות. כי רוחב ארץ מצרים הוא כ-5 מעלות מתוך 360 מעלות של היקף כדור הארץ, וקצב סיבוב הארץ הוא כ-4 דקות לכל מעלה. ונמצא, שהפרש זמן חצות בין מזרח מצרים למערבה הוא כ-20 דקות].

3. וזהו לכאורה דלא כדעת האבן עזרא והרמב"ן, שמשפך ימי העבודות והעינוי לא נקבע מראש (עי' רמב"ן בראשית טו, יג). ולדעת האב"ע, גם משך ימי הגרות לא נקבע מראש, ורק דבר אחד נקבע מראש, שקץ הגאולה יהיה לאחר שיעברו ארבע מאות שנה מברית בין הבתרים (עי' רמב"ן שם).

4. ולכן, לאחר שבא משה לדבר עם פרעה בפעם הראשונה הוציא את בני ישראל ממצרים, הכביד פרעה את ידו עליהם, עד שמושה צעק על כך לה': "ה', למה תרעה עליהם, למה זה שלחתיך אלי, ואתה לא תעשה להם? כי ה' רצה למהר להוציאם ממצרים, ולכן היה מוכרח לגבור תוקף השעבוד, כדי שבוזה תושלם גזירת הגלות קודם זמנה (דרושים נחמדים מהר"ם ש"ף שנדפסו בסוף חידושי ל'מס' חולין - פרשת שמני). וכתב הצ"ח (פסחים קטז, ב ד"ה במשנה), שבגלותנו עתה הוא להפך, שאריכת הזמן משלים קושי השעבוד, כי אין לנו כח לסבול עול השעבוד כפי שהיה צריך להיות עלינו ע"פ הגזירה, ולכן במקום זה מאריך עלינו הקב"ה זמן הגלות, ומיקל מעלינו קושי השעבוד. וכן כתבו השם משמואל (ויגש תרע"ז) והשפת אמת (פסח תרמ"ב ד"ה בשיר השירים)].

5. יש שפירשו, ששתי גזירות אלו נרמזות בפסוקים: "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם; הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, הוא משה ואהרן" (שמות ו, כו-כוז). דלכאורה כפל לשון יש כאן: "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים", "הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים". אלא שהפסוק הראשון מכוון כנגד גזרת "גר יהיה ורעה בך ארץ לא להם", ולכן נאמר בו "אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים", היינו מגזרת הגלות. והפסוק השני מכוון כנגד גזרת השעבוד, ולכן נאמר בו "מאן אתה מצרים", אלא "הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים"; היינו - מן השעבוד למצרים עצמם. [ולכן בפסוק הראשון נאמר: "אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם", ופירש"י: "כל צבאתם", ואילו בפסוק השני לא נאמר "להוציא את בני ישראל ממצרים על צבאתם". משום שגזרת הגלות שעליה מדבר הפסוק הראשון היתה על כל שבטי ישראל, לכן נאמר שם "על צבאתם". אבל גזרת השעבוד עליה מדבר הפסוק השני לא היתה על כל השבטים, דשבת לוי לא נשתעבד (רש"י שמות ה, ד), לכן לא נאמר שם "על צבאתם", דלא כל השבטים נכללו בגזרה זו].

6. בירושלמי (שבת פ"א ה"א) הקשו על בן עזאי דס"ל מהלך כעומד דמי, איך יתחייב המעביר ד' אמות ברה"ר בשבת. ותיירו, דמשכחת לה בקופץ (הובא בתוס' שבת ה, ב ד"ה בשלמא). ומובא, שהקשה הגרע"א לנכדו, שלכאורה קשה לפ"ז, למה ביטלו חכמים מצות שופר ולולב ומגילה בשבת שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, והרי לבן עזאי אינו חייב אלא בקופץ, וקפיצה לא שכיחא. ותיירן לו נכדו (הג"ר לייבל איגר), שלדבר מצוה אין זה חשש רחוק שיקפוץ, דלמצוה יהודי אינו הולך, אלא קופץ בוריות! ...
ויש שהוסיפו על זה, דלבן עזאי לשיטתו - שאמר: "הוי רץ למצוה" וכו' (אבות פ"ד מ"ב) - שפיר יש לגזור בדבר מצוה שמא ירוץ ויעבינו ד' אמות ברשות הרבים.